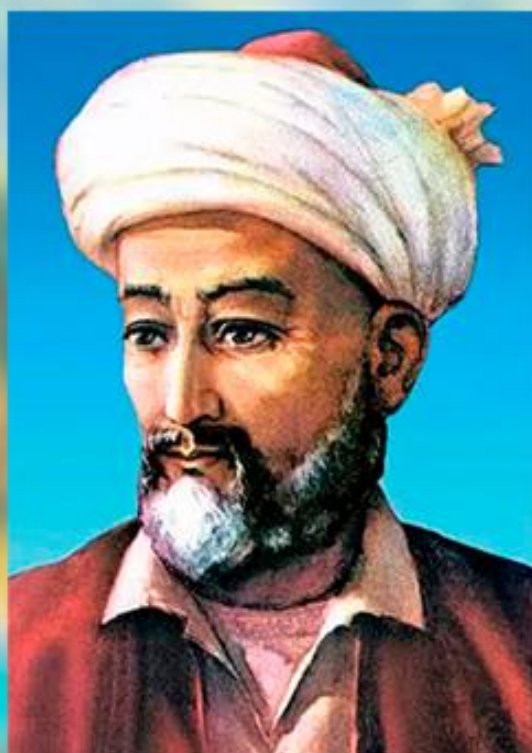

International Scientific Conference

NEW RESEARCH ON THE WORKS OF ALISHER NAVOI AND ZAHIRUDDIN MUHAMMAD BABUR

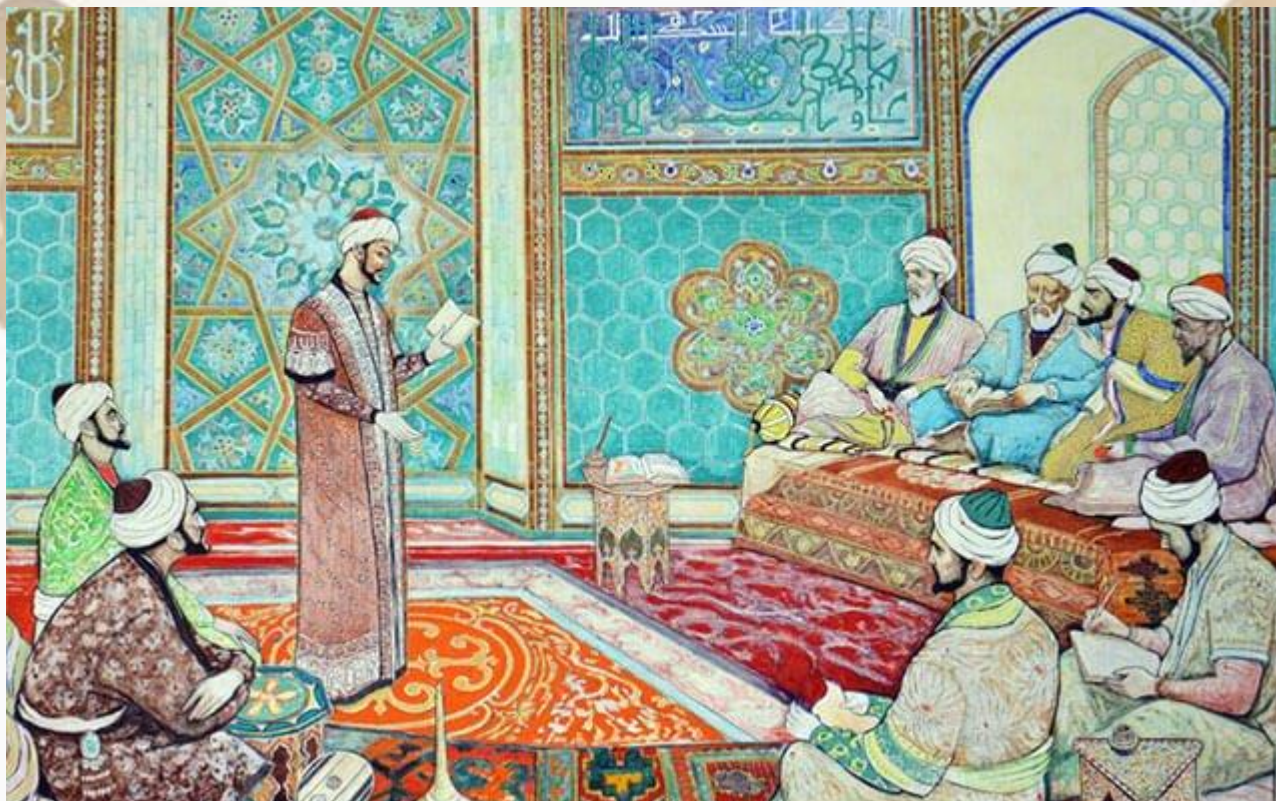
25 FEBRUARY
2022 YEAR

UZBEKISTAN, TASHKENT

“RESEARCH AND EDUCATION” Scientific Research Center

“NEW RESEARCH ON THE WORKS OF ALISHER NAVOI AND ZAHIRUDDIN MUHAMMAD BABUR”

www.researchedu.uz

Languages of publication: o'zbek, english, русский

TASHKENT, UZBEKISTAN

2022/ FEBRUARY 25

71
ALISHER NAVOIY "XAMSA" SIDA SAHOVAT VA MURUVVAT MAVZUSI Jovliyeva Yulduz Abdivasi qizi Page No.: 439-444
72
ALISHER NAVOIY VA BOBUR Elonova Sitorabonu Page No.: 445-448
73
АЛИШЕР НАВОИЙ АСАРЛАРИ ТИЛИДАГИ ФИТОНИМЛАРНИНГ ЎРГАНИЛИШИ Усманова Махфуза Садиковна Page No.: 449-456
74
HAZRATI NAVOIY DAVRIDA MUSIQA SAN`ATI</b> To`xtayeva Mohigul Page No.: 457-460
75
АЛИШЕР НАВОИЙ АСАРЛАРИДА ИРСОЛИ МАСАЛ САНЪАТИНИНГ ҚЎЛЛАНИШИ Турғунпўлатов Диёрбек Рўзмамат ўғли Page No.: 461-465
76
АЛИШЕР НАВОИЙ ИЖОДИДА ИНСОН ВА АХЛОҚ МАСАЛАСИ Тиллаева Шахло Мақсудовна Page No.: 466-471
77
NAVOIY IJODIYOTI YEVROPA TARJIMONLARI NIGOHIDA Hojiyeva Gulchehra Salimovna Page No.: 472-477
78
ALISHER NAVOIYNING OILAVIY MUNOSABATLAR BORASIDAGI PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK QARASHLARI Badritdinova Madina Baxromovna Page No.: 478-480
79
ALISHER NAVOIYNING FORSIY QASIDACHILIK MEROSIGA QO'SHGAN HISSASI Norova Oydin Homitovna Page No.: 481-484

NAVOIY IJODIYOTI YEVROPA TARJIMONLARI NIGOHIDA

Hojiyeva Gulchehra Salimovna

Buxoro davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Mir Alishe'r Navoiyning insoniyatni komillikka yetaklovchi boy adabiy merosi, mustaqillik yillarida Navoiy asarlarini o'rganish borasida amalga oshirilayotgan say-harakatlar, xususan, o'zbek tilshunoslarining fransuz olimlari bilan hamkorlikda yaratgan tarjima asarlari xususida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Navoiy ijodiyoti, komil inson g'oyasi, g'azal, miniatyura, doston, qit'a, ruboiy, chiston, muhammas, fard, mustahzod, aforizm.

Аннотация: В данной статье речь идет о богатом литературном наследии Мир Алишера Навои, которое привело человечество к совершенству, усилиях, предпринятых в годы независимости для изучения творчества Навои, в частности, трудов узбекских языковедов в сотрудничестве с французскими учеными.

Ключевые слова: Творчество Навои, идея совершенного человека, газель, миниатюра, дастан, китъа, рубаи, загадка (чистон), мухаммас, фард, мустахзод, афоризм.

Annotation: This article deals with the rich literary heritage of Mir Alishe'r Navoi, which led mankind to perfection, as well as, the efforts made during the years of independence to study the works of Navoi, in particular, the translation works of Uzbek linguists in collaboration with French scholars.

Key words: Navoi's creativity, the idea of a perfect man, gazel, miniature, dastan (story), quitah (story), rubai (quatrain), chiston (riddle), muhammas, fard, mustahzod, aphorism.

Har bir xalqning milliy o'zligini anglashi va millat bo'lib shakllanishida shubhasiz, uning adabiy merosi va adabiyot darg'alarining o'rni beqiyosdir. O'zbek tilining asosi bo'lgan turkiy tilning beqiyos go'zallagini kashf etgan, naqadar so'zga boy ekanligini o'zining benazir ijodi orqali ko'rsatib bergan Mir Alishe'r Navoiy ham, o'zbek tili va adabiyotining, qolaversa, dunyo adabiyotshunosligining ulug' mutafakkirlaridan sanaladi.

Ta'kidlash joizki, Navoiyning yuksak badiiyatga yo'g'rilgan barcha asarlari zamirida komil inson va uni tarbiyalash, komillikka yetaklash, undash g'oyalari yotadi. Shu boisdan mustaqillik sharofati bilan izchil o'rganila boshlangan Navoiy ijodi so'nggi yillarda, ayniqsa yangi bosqichga ko'tarildi. Ana shu yondashuv xorijiy tarjimonlarni o'ziga jalb etgan asosiy mezon bo'lib, uzoq yillardan buyon ko'pgina olimlar tomonidan Navoiy g'azallari va dostonlarini tadqiq etib kelinmoqda. O'zbek adabiyotshunosligi va tilshunosligida qiyosiy o'rganishga bo'lgan qiziqishning ortgani sayin, Navoiy yarangan ijodiy me'rosni tadqiq etish barobarida uni xorijiy tillarga tarjima qilish va qiyosiy o'rganishga ahamiyat qaratilayotganligi dunyo adabiyotshunoslarini ham bu borada tadqiqotlar olib borishga va Alishe'r Navoiyning ijodiy merosini xorijiy tillarga, jumladan, ingliz, fransuz va nemis tillariga tarjima qilinib, dunyo ahliga namoyish etilishiga sabab bo'lmoqda.

Jumladan, "Lison-ut-tayr" asarini ingliz tiliga tarjima qilgan kanadalik Garri Dikning Alishe'r Navoiyga bag'ishlangan "Ko'ngil bog'ining bog'boni" nomli maqolasi o'zbek tilida chop etilgan. Maqola muallifi Navoiydan shunchalik ta'sirlangan ediki, u shoirning butun ijodini tezroq o'z yurtdoshlariga yetkazib berish istagini bildirgan holda, Navoiyni "shoirim" deb ataydi va uni ko'ngil bog'ining bog'boniga qiyoslaydi. Boisi G'arbdagi taraqqiyot bo'hronlari kishilarning moddiy-maishiy turmushga berilib ketayotgani va oqibatda ma'naviy inqirozga yo'l tutayotgan jarayonda kimdir ko'zni ochishi, yoxud Garri Dik ta'biri bilan aytganda "ajriq bosib ketgan bog'ni tozalab, parvarishlashi kerak" edi. Shunday muhim

masalada Navoiy asarlariga murojaat etilishining o'zi-da, adib shaxsi va ijodiga bildirilgan yuksak ishonch hamda ehtiromdan dalolat demakdir.

2000 yilda Y.Parda, L.Kmetyuk va K.Ma'murovlar tomonidan ulug' mutafakkir asarlarining ingliz va nemis tillaridagi tarjimasi "Ummondan durlar. G'azallar, hikmatlar va ruboiylardan namunalar" nomi bilan nashr etildi. [2.]

O'zbekiston mustaqilligini birinchilardan bo'lib tan olgan Fransiya davlati o'rtasidagi madaniy aloqalar, istiqlol yillarida ayniqsa mustahkamlanib borishi natijasida fransuz olimlarining ham Navoiy ijodiga qiziqishi tobora ortayotganini ta'kidlash joiz. Xususan, 1991 yilda Orphée La Différence nashriyoti tomonidan chop etilgan "Gazels et autres poèmes" kitobida keltirilgan Alishe'r Navoiy g'azallari Hamid Ismoilov va Jan Pyer Balp tomonidan fransuz tiliga tarjima qilingan edi (traduit de l'ouzbek par Hamid Ismaïlov - Alishe'r Navoi, Adapté par Jean-Pierre Balpe. Gazels et autres poèmes, Orphée - La Différence). Kitobda tarjimonlar tomonidan Navoiy hayoti va ijodiyoti xususidagi qisqacha ma'lumot bilan birga uning asarlari bibliografiyasi, shuningdek, "g'azal", "qit'a", "ruboiy", "chiston", "muhammas", "fard", "mustahzod" kabi adabiy janrlar ta'rifi hamda ularga arab va fransuz tillarida namunalar keltirilgan:

*Attendant ma lune je jette mes regards de tous côtés :
tant que je ferme puis j'ouvre les yeux, les larmes restent éloignées.
Quémandeur, je suis le chien errant sur la route :
le chien devant, je vais derrière.
Si croyants et sages viennent semer le trouble en mon âme,
aux brèches de mon coeur, tristesse et douleur se dressent comme gardes.
Même si tu ne la vois pas l'eau éteint les flammes, l'une après l'autre :
larme après larme, les pleurs s'assèchent aux épines des cils.
Je sais qu'entre tes lèvres, dans ta bouche, le sel de ta langue
est comme le dard à miel de l'abeille perçant le pétale de rose.
Ermite, songeant à tous moments à cet abri qu'est la méditation,*

tant que je vis, je ne quitterai pas ce monde.

Ne parle pas Navoi, emplis ton verre encore :

à toujours le remplir, tu finiras par t'y noyer.

2008 yilda Fransiyada Alishe'r Navoiyning 30 ta g'azali tarjimonlar Murodxon Ergashev va Jan Jak Gate hamkorligi ostida “Gazel” nomi bilan “Georama” nashriyotida chop etildi (Traduction et adaptation Mouroukhon Ergashev – Jean-Jacques Gaté. Illustrations Jahongir Ashurov. Géorama.) To'plamda Navoiy hayoti va ijodi haqida hikoya qilinib, g'azallarining fransuzcha tarjimasi rassom Jahongir Ashurov tomonidan ishlangan miniatyuralar asosida berilgan. Shuningdek, mutafakkirning qator ruboiy, aforizm hamda hikmatli so'zlari fransuz tiliga tarjima qilingan [1.30.]:

Odami ersang, demagil odami,

Oniki, yo 'q xalq g'amidin g'ami.

Le nom d'homme, ceux-là ne le méritent point,

Qui sont durs pour le peuple et sourds à ses besoins.

Befoyda so 'zni ko 'p aytma,

Foydali so 'zni ko 'p eshiturdin qaytma.

Évite les discours superflus et frivoles,

Mais écoute cent fois une sage parole.

Oz-oz o 'rganib, dono bo 'lur, qatra-qatra yig 'ilib, daryo bo 'lur.

Comme l'eau qui remplit le fleuve goutte à goutte,

Jour par jour quelque miette à ton savoir s’ajoute.

Bu gulshan ichra yo‘qdir baqo guliga sabot,

Ajab saodat erur qolsa yaxshilik bila ot.

Au jardin d’ici-bas, la rose n’a qu’une heure;

Heureux ceux dont le nom dans les siècles demeure.

Izzat tilasang kam de,

Sihat tilasang kam ye.

Dis moins de mots pour être respecté,

Et mange moins pour garder la santé.

2016 yilda O‘zbekiston Milliy kutubxonasi fondi Alishe‘r Navoiy tavalludining 575 yilligi munosabati bilan Fransiya Milliy kutubxonasi tomonidan taqdim etilgan fransuz tilidagi kitoblar bilan to‘ldirildi. [3.]

Yuqorida keltirilgan faktlardan xulosa qilib, Navoiy ijodiy olamining turli qirralari yurtimiz olimlari va xorijiy mutaxassislar tomonidan yildan-yilga chuqurroq tahlil etilyotgani va bu yo‘lda fransuz olimlarining ham hissasi beqiyos ekanligini ta’kidlash mumkin. Zero ikki mamlakat ilm-fan fidoiylarining say-harakatlari o‘laroq, bugun Fransiyada ham “Navoiy nafasi ufurmoqda”, olti asr muqaddam yashab o‘tgan bobokalonimizning durdona asarlari XXI asrda ham fransuz-o‘zbek xalqlari o‘rtasida ma’naviy ko‘prik bo‘lib xizmat qilmoqda...

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Turniyozov. O'., Manuel de français. Navoiy, 2005. – B.30.

2. <http://uza.uz>

Odilova G., Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti dotsenti.

3. <https://daryo.uz>

4. Русско-узбекский словарь. Том II. Ташкент, 1984. – С. 564.

5. Русско-французский словарь. Москва, АСТ-Астрель, 2005. – С. 796.

6. DICO PRATIQUE. ÉDITIONS QUEBEC/AMÉRIQUE.-LIBRAIRIE LAROUSSE. P., CEDEX 06. 1989. – P. 90.

7. Mini Dictionnaire Larousse. LA TIPOGRAFICA VARESE, Paris, 2007. –P. 624.

8. Larousse Dictionnaire Maxipoche. La Tipografica Varese S.p.A., Paris 2010. – P. 1620.

9. Littré E. Dictionnaire de la langue française. Tom 3. Paris, Hachette, 1876. 350 p.